

Björn Engdahl op

Vad är förvaltarens tanken och hur berör den mig?

Några tankar om förvaltarens
omsorg och delaktighet

JUSTITIA ET PAX

KOMMISSIONEN FÖR RÄTTVISA OCH FRED

Rapport #1 i skriftserien

Justitia et pax reder ut begreppen

KORT RAPPORT I SERIEN
»JUSTITIA ET PAX REDER UT BEGREPPEN«

I

BRODER BJÖRN ENGDAHL OP

Vad är förvaltarstanken och hur berör den mig?

Några tankar om förvaltarskap,
omsorg och delaktighet

JUSTITIA ET PAX
KOMMISSIONEN FÖR
RÄTTVISA OCH FRED

FÖRORD

»JUSTITIA ET PAX reder ut begreppen« är en serie korta rapporter i ämnen som ligger inom ramen för det som Kommissionen Justitia et pax (Rättvise- och fredskommissionen) i Stockholms katolska stift har i uppgift att främja de troendes engagemang i, liksom ge biskopen råd om. Dvs den katolska kyrkans sociallära och hur den kan upplysa oss för att byggandet av våra mänskliga gemenskaper kan ske alltmer efter Jesus Kristus värdeskala – alltid med det eviga livet, i vilket allt fullbordas av Gud, i sikte. För att något en dag ska kunna fullbordas, måste det börja här och nu, genom oss, där vi är.

Tillsammans med ett videoavsnitt med varje rapportförfattare, där respektive rapport presenteras i samtals-/intervjuform, vill texterna, som den här föreliggande, vara underlag för reflektion och samtal i de katolska församlingarna runt om i stiftet. Tanken är enkel: när vi blir på det klara med grundläggande begrepp och villkor för mänsklig växt och det gemensamma goda, liksom identifierar hinder, kan vi också bättre prioritera vad vi ska göra.

Justitia et pax hoppas att materialet i denna serie kan hjälpa läsare och åhörare att få klarhet i några grundläggande begrepp och villkor. Vi, eller våra författare åt oss, reder förvisso ut vissa saker, men vi och författarna vill framförallt göra det möjligt för saker att bli bättre utredda och klarlagda hos var och en som tar emot tankarna som uttrycks, för att i nästa steg kunna rikta tal och handlande.

För rapporternas innehåll svarar respektive författare, av vilka några är katoliker, några inte (dock med goda kontakter med, och kännedom om, den katolska kyrkan). Som beställare av texterna garanterar Justitia et pax att uppfattningar som framförs inte går emot vad kyrkan tror eller lär. I de fall texterna refererar till kyrkans lära eller till kyrkliga tolkningstraditioner framgår det. Men som helhet vill texterna uttrycka det som är idén bakom allt som inte handlar om absoluta värden (det mänskliga livets början, slut och tillkomst-/tillväxtförutsättningar, samt friheten att söka Gud) i den katolska socialläran: att ett kristet medborgarskap låter det praktiska förnuftet upplysas av tron. Så kan det agera i vår tids viktiga sociala, ekonomiska, kulturella, politiska och ekologiska frågor, på ett sätt som ökar Kristus närvaro i alla våra relationer, nära och långväga. Med den olikhet, och utbyte av argument mellan olikheter, som ges av sammanvägningen mellan trons upplysning och våra övriga värderingar och erfarenheter. Men med målet att göra vad vi kan och bör för att bygga Guds rike.

Jag vill rikta ett stort tack till författarna som bidragit till rapporterna och de digitala samtalen liksom till alla som bidragit med allt praktiskt för projektets genomförande. Från Justitia et pax-kommissionens sida är det vår förhoppning att det som rapporterna och reflektionen över dem bidrar med, i nästa steg kan konkretiseras i några olika arbetsgrupper inom respektive område.

Stockholm i maj 2023

P. THOMAS IDERGARD SJ

*Ordförande i Justitia et pax
i Stockholms katolska stift*

VAD ÄR FÖRVALTARSKAPSTANKEN OCH HUR BERÖR DEN MIG?

»SKALL JAG TA HAND OM MIN BROR?«, är Kains fråga när han kommer ensam tillbaka från fälten. Han har just dödat Abel, men känner varken ångest eller ansvar. Det är som att hans hjärta har frusit sönder. Mordet är en fortsättning. Bekymmerslöst hade Eva och Adam ätit av den förbjudna frukten i Edens trädgård. Frukten bara fanns där. Den var inte deras, inte frukt av deras omsorg. De tog den, åt den, fyllde sig. De ville *ha* den. Lagen de bröt mot: att ta den frukt som inte var deras. Viljan att orättmätigt ta för sig var född. Då blockerades trädgården för dem. Jordan blev deras fiende, de andra människorna och Gud blev fiender. Kain skall snart mörda sin bror. Där börjar människans våldsamma historia.

Trädgården är en talande bild för den helhet som Gud skapat, Jordan. Den föreställer Jordan så som Gud tänkt den. Där människor lyssnar på sitt yttre öra: använder kunskap se till jordens, djurens, växternas, bergens (*det icke-mänskligas*) behov. Men hon använder också sitt inre : intuitionen, att förstå dem inifrån i vänskap med allt skapat. Den ljuva trädgården med jorden, alla växter och djur, och människan som sköter den. Trädgården som Gud bevattnar och människan tar ansvar för. Uppdraget hon får: att bruka och vårda Guds avbild. Hon skall sköta om den på Guds sätt: med kärlek.

När människan gett efter för egoism, som skapelseberättelsen så målande beskriver, blir livet en kamp fylld av svårigheter

och ondska. Gång på gång genom historien erbjuder Gud sitt förbund som en medicin mot det onda, förbund som vi misslyckats uppfylla.

Så trädgården tycks inte finnas längre. Världen runtomkring oss ligger skövlad. »Jorden sörjer och vissnar, hela världen förtorkar och vissnar, jordens höjder förtorkar. Jorden har vanhelgats av dem som bor där: de har överträtt lagarna, kränkt rätten, brutit det eviga förbundet«, som profeten Jesaja uttrycker det (Jes 24:4–5). Jorden har blivit den fattigaste av de fattiga.

Men allt som finns är skapat i Kristus, genom honom och till honom. Människan, men också det icke-mänskliga, har en längtan efter befrielse i Gud. Till Trädgården som fullbordas på nytt på korset när Jesus Kristus återlöser allt.

Genom tiderna har allt skapat, människa och det icke-mänskliga, längtat till Trädgårdens värld, till glädjen och skönheten hos Gud. Den som är skapad i Kristus, genom honom och till honom. Trädgården som kom till liv igen på korset, när Jesus Kristus återlöser allt. Trädgården som blir synlig när vi delar brödet och bönerna, tjänar Gud och människor och det icke-mänskliga. Kyrkan som Kristi kropp skall föda fram den nya Trädgården. Detta är en märklig och stor sak. Redan här i våldets värld finns det sköna och ljuvliga, det spirande gräset, den blommande ängen, Guds eviga rike. Här finns broderskapet med alla och med broder Sol, syster Måne, syster Eld och vår syster moder Jord. Mitt i en mörk värld lever ljuset. Till sist skall allt leva i Gud och evigheten bryta in.

Jorden idag är en trädgård i fullständig obalans där de bärande systemen inte längre fungerar. Men Gud är fortfarande trädgårdsmästare. Hans kärlek är den explosion av kraft som

håller allt i rörelse och skapas på nytt och på nytt. Vilken är vår roll i trädgården? Vi är utsedda till att förvalta Hans egendom. Vi, mänskligheten och var och en av oss, skall befinna oss mitt i, närvarande och lyssnande, se allas behov, ser till att alla får komma till sin rätt och utvecklas i enlighet med sin karaktär och art, människor, fiskar, berg och floder. En förvaltare som är som en herde, den som går efter fåren och ser efter de bortsprungna, skyddar och tar hand om.

När Josef är styresman i Egypten har han förvaltare som utför praktiska sysslor, en medhjälpare som ordnar så att det blir enligt Josefs vilja (1 Mos:19). I Lukasevangeliet finns en god förvaltare som tar hand om tjänstefolket på bästa sätt (Luk 12:42-43). Han skall då få sin herres förtroende att ta hand om allt han äger.

Andra Vatikankonciliets dokument *Gaudium et spes* säger : »Gud ämnade jorden och allt vad den innehåller till att brukas av alla människor och alla folkslag. Allt det goda i skapelsen måste därför komma alla till godo i en ordning där rättvisa paras med kärlek.« Jorden, skogen och luften, vattnet och klimatet är allt något gemensamt gott som skall älskas och vårdas. Det vi äger, en stuga, ett snickeri, ett storbolag skall skötas med tanke på det gemensamma : allt det i världen som påverkas av ägandet. All verksamhets riktning : mot Gud, mot skönhet och gemenskap.

»...det ömsesidiga beroendet av varandra i ett samhälle«, säger påve Johannes Paulus II, »är en moralisk kategori som motsvaras av en dygd: solidaritet. Solidaritet är att arbeta för det gemensamma goda, allas väl. Den går inte ihop med profit-hunger och makt, men jordens tillgångar är till för alla.« (SRS38) När vi gör något så är vi ett lag där alla spelar med

varann för att uppnå det optimala: gemenskap med Gud och därmed en jord som går att leva på. Spelar vi som individer och bara ser till vårt eget bästa så förlorar vi allt. Alla måste omvända sig till goda förvaltare.

»När människan sätter sig i Guds ställe frammanar hon till sist ett naturens uppror, eftersom den inte förvaltas av människan utan terroriseras av henne«, säger den Helige Johannes Paulus vidare (CA₃₇). Naturens uppror på grund av människan sätt att ta hand om den? Det är mitt i den stormen vi nu befinner oss. Alla känner fakta: människor som flyr undan torka och översvämningar, arter som utrotas, obeskrivlig hetta med 50 grader varje dag på många platser. Sen följer svält och massdöd, krig för att tillskansa sig resurser, slaveri som vanlig livsform. Jorden gör uppror och vill inte mer. Särskilt de fattiga, de närmast Gud, drabbas av girigheten.

Världen förändras och därmed bildas nya behov och ny förståelse för det mänskliga omhändertagandet av skapelsen. De sista årtiondena har vetenskaplig forskning steg för steg visat hur livet på jorden är uppbyggt av beroenden. Plötsligt förstod vi att hela jorden hör samman i kedjor och kretslopp. Det allra minsta, bakterierna, är avgörande för människans överlevnad. Utan träden i Amazonas inget syre att andas, ja utan träd inget regn. Vetenskapen samspelar i dessa frågor på ett nytt sätt med den judisk-kristna förståelsen av världen. Vetenskap och tro bildar par. Allt hör samman, upprepar påve Franciskus gång på gång i encyklikan *Laudato si'*.

Påve Franciscus säger också att den ekologiska krisen har mänskliga rötter, och citerar påve Benedikt XVI: »De yttre öknarna växer därför att de inre öknarna har blivit så vidsträckta.« Att skydda Guds verk är ingen underordnad aspekt av kristen erfarenhet. Det handlar inte bara om överlevnad, men om en grundläggande inställning till sig själv, Gud och andra.

Att respektera naturen och att respektera människor, det hör samman. Vi är skapade av samma material och som man behandlar djur behandlar man också människor (LS 217). En ekologisk omvändelse är en omvändelse från härskarmanér till medmännisklighet till relation och gemenskap över alla gränser genom Guds flödande kärlek. Så kan människans värdighet som särskilt utvald, Guds avbild, förverkligas.

Människor lägger beslag på allt som de kan få fatt på. Det mesta möjliga skall pressas fram. Vi känner honnörsorden: effektivitet, vinst, produktivitet, tillväxt. Tingen greppas, de skall foga sig, ge ut vad vi vill de skall ge. Detta utgör själva grunden för idén om en ofantlig och obegränsad tillväxt. På ett djupt sätt förnekar vi vår kallelse och vägrar möta Guds blick när omvärden blir till objekt för vår vilja. Därmed drabbas vi själva, skär av oss själva från Guds nåd och glädje. Ett glädjelöst samhälle utan framtidsvilja, i krig och utarmning är då vad vi kan se fram emot.

Det handlar inte bara om enskilda människors girighet. Över tid har de enskilda synderna ackumulerats och stelnat till maktstrukturer som håller människor i sitt grepp.

Teknologin har utvecklats till att inte längre bara vara verktyg. I stället tar de tekniska systemen över på livets alla områden. Den styrs inte av att ge det goda åt människor och natur, men är ett instrument för makt och kontroll. Att leva ett fritt liv blir mycket svårt, där man själv till sammans med andra formar sitt liv. Ekonomins teorier tas för sanningar, en marknadsideologi som en del grupper omfattar. Vi har fått en anonym och okontrollerad finansvärld som plockar resurser ur den produktiva ekonomin och agerar globalt utan hänsyn till att människor lever och älskar på lokala platser. En överdriven och tanklös konsumtion blir till människors livsluft.

Majoritetens välstånd, omsorgen om djur, växter, vatten, luft och berg kan inte lösas av marknaden själv. Samarbete och bindande beslut av världens stater behövs för att lösa miljöproblemen och fattigdomen. Kyrkan talar starkt till de fattigas förmån. De goda förvaltarna upphöjer den fattige och ger honom makt och utrymme i hans eget liv, och delaktighet i samhällslivet. De rika länderna har ett särskilt ansvar att vända om. Inget gott liv heller för oss om inte fattigdomen avskaffas.

En växande blomstrande värld, det är Guds och kyrkans vilja. Växande i förtroende, samarbeten och respekt. Där insidan blir av allt skapat tydlig, Gud själv. Gud, Han som skapar och uppehåller allt, och som utsett oss människor till Hans goda förvaltare av egendomen, Jorden.

Allting finns till och sammanfattas i Kristus. Jesus föddes in i världen och Gud tog steget att bli människa. Då gavs jorden och oss en väg att gå mot fullbordande. Den kosmiska ordningen kunde bli synlig och vi söka vår rätta plats i världen. Rätt plats i förhållande till Gud, gentemot andra människor och i de ekologiska kretsloppen. Denna kosmiska ordnings plats på jorden är kyrkan. Där vi, när våra ögon genom Guds flödande nåd öppnas för den kristna kallelsen till omsorg och engagemang, övar oss i ett gott förvaltarskap som präster, kungar och profeter. Kyrkan, platsen för omvändelsen till Guds verk, fortsätter ut i samhället: omsorg, intresse, lyssnande - i det dagliga slitet på kontor och verkstäder, på sjukhus, i styrelserum och familjer. Jesu blick som vår blick, full av förundran över skönheten i tingens gudomliga budskap.

Sammanfattningen i Kristus: ett fridens rike där vargen bor med lammet och pantern ligger vid killingens sida. Profeten Jesajas (Jes 9) ord blir till en vision av en fulländad ekologi där naturens begränsningar överskrids genom fullbordandet av Kristi rike.

TIPS FÖR VIDARE REFLEKTION

BIBELN

Skapelseberättelserna och berättelsen om Kain och Abel: Första Mosebok kapitel 1–4

Noa och syndafloden: Första Mosebok kapitel 6–9,

En ekologisk vision: Jesaja kapitel 9

Kolosserbrevet 1:12–20

Romarbrevet 8:18–27

KATOLSKA KYRKANS SOCIALLÄRA

Sollicitudo rei socialis 23–49 («Omsorgen om den sociala frågan») Encyklika av den helige påven Johannes Paulus II, 1987.

I: *Den katolska socialläran. Dokument 1891–2015*. Stockholm: Veritas Förlag, 2019

Centesimus annus 30–62 («Hundra år senare») Encyklika av den helige påven Johannes Paulus II, 1991. I: *Den katolska socialläran. Dokument 1891–2015*. Stockholm: Veritas Förlag, 2019

Caritas in veritate, 34–78 («Kärlek i sanning»). Encyklika av påve Benedikt XVI, 2009. I: *Den katolska socialläran. Dokument 1891–2015*. Stockholm: Veritas Förlag, 2019, *Kan även laddas ned gratis som PDF för personligt bruk: https://veritasforlag.se/media/pfdjvsoo/caritasinveritate_särtryck-pdf_final.pdf*

Laudato si' («Lovad vare du – om omsorgen om vårt gemensamma hem») Encyklika av påve Franciscus 1, 2015. I: *Den katolska socialläran. Dokument 1891–2015*. Stockholm: Veritas Förlag, 2019, *Kan även laddas ned gratis som PDF för personligt bruk*: https://veritasforlag.se/media/lccbrxfw/laudatosisärtryck_final.pdf

ÖVRIGT

Gemenskap och förvaltarskap – från Vatikanens internationella teologiska kommission, 2004 :

https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_en.html

Our Common Home. A Guide to Caring for Our Living Planet – ett samarbete kring tro och vetenskap mellan Vatikanen och Stockholm Environment Institute, 2023

Värna den värld som Gud älskar. Kyrkorna i Sverige om klimat och hållbar utveckling.

Sveriges Kristna Råd 2022

The Ten Green Commandments of Laudato Si',

Fr. Joshtrom Kureethadam, Vatican Dicastery for Promoting Integral Human Development, 2019

Om förvaltarskap från de nordamerikanska

biskoparna: <https://www.usccb.org/committees/evangelization-catechesis/stewardship>

Laudato si'-rörelsens hemsida, material kring ekospiritualitet, utbildningar, biodiversitet och klimatförändringar:

<https://laudatosimovement.org>

Skapelsetid som firas under september månad och avslutas på Franciscusdagen 4 oktober har en egen hemsida med material, böner, aktiviteter m m:

<https://seasonofcreation.org>

FÖRFATTARPRESANTATION

Br. Björn Engdahl är dominikan i Lund. Han trädde in i Dominikanorden år 2000 och efter studier i teologi och filosofi samt utbildning i andlig vägledning och måleri i Lyon har han varit placerad främst i Lund men också i Helsingfors och i Frankrike. Ett fördjupande år 2020–21 ledde fram till engagemanget i ekoteologi och filosofi, och idag är br. Björn ansvarig för Lundaklostrets engagemang för ekologisk omvändelse, dvs. omsorg om jorden som del av vår relation till Gud. Stadsodling i klostrets trädgård, organiserad tillsammans med volontärer, länkas till undervisning, seminarier kring ekoteologi och permakultur samt reträtter. Han deltar också i den franska dominikanprovinsens arbete med frågor som rör ansvaret för skapelsen. Under sin tid som dominikan har br. Björn även arbetat som arkitekt med stadsplanering som specialitet.

OM JUSTITIA ET PAX

Kommissionen för rättvisa och fred, Justitia et Pax, är ett organ i stiftet verksamt i frågor kopplade till den katolska socialläran. Kommissionens uppgift är främst att ge biskopen råd och att främja kunskapen och engagemanget bland de troende i stiftet om socialläran och näraliggande frågor kopplade till hur den katolska tron får präglade den kristnes relationer till sin omvärld, nära och långt bort. Kommissionen representerar också stiftet i både nationella och internationella, liksom i både inom- och utomkyrkliga, sammanhang relevanta för dess ansvarsområde.

